

LES FONTS DE SANT MAGÍ S'HAN ESTRONCAT LA GRAN SEQUERA DEL 2023 I ELS SEUS ANTECEDENTS HISTÒRICS

Silvestre Palà Augé

La sequera d'aquest 2023 segurament quedarà a la història com una de les més greus i persistents que s'han viscut de molts anys ençà. Des de finals de 2020 no hi ha hagut pluges consistentes i continuades, de tal manera que els aqüífers s'han anat esgotant paulatinament fins al punt que el passat 19 d'abril va passar un fet que gairebé ningú recordava: s'havien estroncat les fonts de Sant Magí després de desenes i desenes d'anys de rajar nit i dia. L'endemà o l'endemà passat tornava a rajar un filet d'aigua fins que es va assecar definitivament. Amb aquest fet el paisatge de la Brufaganya ha canviat d'allò més perquè al cant dels ocells els falta l'acompanyament sonor dels brolladors de l'aigua de la font.

Des de mitjans de maig fins a primers de juliol certament ha plogut diverses vegades, però sempre en unes quantitats insuficients ni per salvar la collita del cereal ni molt menys per fer revenir les aigües. De cara a l'estiu poca esperança podem tenir, però esperem que la tardor i l'hivern siguin més generosos i puguem

tornar a veure brollar l'aigua a les fonts i a sentir el seu soroll mentre passem per aquell passatge tan entranyable.

Precedents històrics

Tenim constància escrita que l'aigua de la font ja s'havia estroncat diverses vegades. Concretament als anys 1661¹,

¹ ANDRE GABIAN, Avel·lí, *Llibre de la Fundació del convent de Sant Magí*, Associació Cultural Baixa Segarra, Santa Coloma de Queralt, 2021, p. 130 : “*Sia memoria com lo dia de St. Joan de juny 1661, per la gran secadat hy auia, vingue la font del glorios St. Magi molt a menos de aygua, de tal manera que dexaren de rejar les quatre canellas de dita font. Vist asso perque no-s digues que la font de St. Magi se era extroncada, que yames dexà de hauer hy aygua dintra lo toll sino que no podia pujar a las canellas, alashoras tractaren de obrir baix, que y a vna pedra ab vn forat y apanyarem be ab vns escalons, y comença de rejar la font y tot lo estiu en a y mana sempre vn raix de aygua com lo coll del braz fins a 23 de 8bre. del mateix any 1661 que per la gran multiut de aygua que plogue molt torna a pujar, y començaren a rajar todas las canellas, hauent estat quatre messos justos sens rajar. Sie per auis.*”

1666² i 1668³ se'n parla en el *Llibre de la Fundació del convent de Sant Magí* que es guarda a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona. La recent transcripció d'aquests documents a càrrec d'Avel·lí André Gabian n'ha facilitat la seva consulta. En aquest llibre s'hi van relacionant els fets més remarcables d'allò que passava i és una excel·lent eina per conèixer la vida diària de la Brufaganya en aquells temps tan reculats.

El fet que en menys de deu anys en el segle XVII van deixar de rajar les fonts tres vegades i les desenes d'anys que ara han passat sense assecar-se són circumstàncies tan diferents que fan sospitar que pot molt ben ser que no siguin comparables, i més quan no sabem com era la capella en aquell temps ni quin tipus d'infraestructura es feia servir per fer sorgir l'aigua de les fonts.

La primera notícia de la seva existència la trobem l'any 1560 quan des de

Tarragona es dona llicència per edificar-hi una capella i l'any 1562 per dir-hi missa. Això fa suposar que algun tipus de construcció, sigui capella o oratori, ja s'hi havia fet.

Durant tot el segle XVII s'hi van anar fent obres probablement de manteniment segons es desprèn de diversos documents on s'expliquen els diners que puntualment es destinaven a l'obra de la font.

A principis del XVIII, donada la pràctica ruïna de l'edifici, és quan es pren la decisió de reedificar-ho tot a expenses de la casa Vadell i Lleó de Pontons⁴. L'obra va durar del 1719 al 1721 i es va inaugurar solemnement el dia 28 de juny. El resultat d'aquesta reconstrucció és l'edifici que coneixem avui.

No podem doncs afirmar rotundament que els precedents documentats del segle XVII i l'actual estroncament siguin comparables ja que no tenim constància de l'altura a la qual hi havia el sorgiment de l'aigua ni els possibles mecanismes que en facilitessin la seva sortida. Tot i així ens ha semblat adient fer-hi referència donat el fet excepcional que estem vivint ara.

Cap als anys seixanta del segle XX sí que hi ha un precedent que les fonts tal com les coneixem ara van quedar seques. En aquest cas, però, és un testimoni oral i no documental qui ens ho certifica⁵.

² ÍBID, p. 130: "A 19 de febrer de 1666, per no rajar gota de aygua per las canellas de la font del P. St. Magi se obri baix de las canellas, que y a vna pedra ab vn forat, tapat ab vn tap de fusta; y obri mestre Cossans dit forat y d-esta manera isque aygua en abundancia. Y aduertescan que sempre que per seca se aje de obrir, tingan cuydado en netejar primer lo rech. Y d-esta manera reja la font fins a 14 de juliol del matex any 1666 que taparem dit forat y reja la aygua per las canellas per auernos donat Deu aygua en abundancia, per sa diuina bondat."

³ ÍBID, p.130: "A 29 de setembre. de 1668 per accir-i tanta secada y no regar las canyellas de la font Sta. se obri baix ab la forma y modo acostumat, y tornaren a regar las canyellas de la font Sta. als 25 de mars de 1669 pues Deu N. Sr. fonc seruit de donarnos aygua en abundancia, pues tota la luna plogue.

⁴ CAPDEVILA, Sanç, *Història compendiada del Santuari de Sant Magí*, Impremta Requesens, Montblanc, 1924, p. 37.

⁵ És el testimoni de Salvador Solé Casellas, de 84 anys, de Ca l'Estripet, masia a tocar de Sant Magí de la Brufaganya.

Recorda el Salvador Solé que va ser l'any 1962 quan les fonts també van deixar de rajar. Per tal que les nombroses persones que acudien a Sant Magí no tinguessin la decepció de trobar les fonts seques, el rector que hi havia en aquell moment va contractar un pouaire de Sant Martí de Tous anomenat Senserrich perquè obrís un pou molt a prop de l'edifici de les fonts, justament en el lloc on actualment hi ha un cirerer. Una vegada trobada l'aigua la van canalitzar amb un tub cap a la gran pica allargada que recull l'aigua de les fonts quan ragen amb normalitat.

Les rogatives. El seu caràcter civil i religiós.

La sequera persistent, present de forma cíclica en el clima mediterrani, no tant sols influeix en els recursos naturals de l'entorn com poden ser les fonts i els rius, sinó que té relació directa amb la vida social i econòmica de qualsevol país. I si avui és important i influeix en les formes de viure, en segles anteriors condicionava la vida mateixa ja que no hi havia ni mitjans per regular l'aigua ni assegurances que garantissin un mínim d'ingressos en cas de males collites. La manca de pluja comportava misèria per a molta gent.

Un dels remeis que s'utilitzava per intentar acabar amb les sequeres eren les rogatives, nom que prenién popularment les processons per demanar aigua. En un entorn ple de creences religioses mig barrejades amb supersticions i amb la ignorància general d'una població il·letrada, les rogatives es presentaven com un possible remei que era acceptat tant per les autoritats civils com per les religioses.

La iniciativa normalment venia direc-

tament dels consells i jurats de cada poble que eren els que havien de tenir cura del benestar dels seus convilatans. I d'acord amb les creences de l'època, recórrer a la suposada autoritat de l'església en aquests i molts altres afers, era una forma de demostrar la seva preocupació en resoldre els afers més urgents de la comunitat.

És clar que l'església se n'aprofitava directament ja que totes les misses i processons que els jurats demanaven a l'església tenien una compensació econòmica que per a les rogatives sortien sempre de l'erari públic administrat pel consell i pels jurats.

El cas de Santa Coloma de Queralt, perfectament documentat per mossèn Segura⁶, és molt clar.

El 7 de maig de 1583 es reuneix el Consell de la Divuitena i en la reunió s'explica que ja s'han celebrat diverses misses de la Santíssima Trinitat i dels Set Goigs, però com que no ha plogut s'acorda fer dir, a més a més, les misses de les cinc plagues i processons i altres devocions que siguin necessàries.

El 22 de maig següent, diumenge, amb la sequera ja molt greu, és reuneix el Consell de la Quarantena amb toc de campana i crida pública, o sigui amb la màxima publicitat, solemnitat i urgència. S'acorda que l'endemà dilluns es faci dir un ofici pels difunts, el dimarts es vagi en processó fins al santuari de Bell-lloc i que el dimecres es faci festa com un

⁶ SEGURA, Joan, *Història del santuari de Sant Magí*, Associació Cultural Baixa Segarra, Santa Coloma de Queralt, p. 121 i ss.

Fonts. Fotografia: Josep Mas.

diumenge i que es desplacin a Sant Magí de la Brufaganya dotze pelegrins, acompanyats de dotze minyons vestits de blanc i dotze apòstols amb els impropis de la passió de Jesús, i que arribats a Sant Magí ofereixin un ciri al sant.

Del text de mossèn Segura es dedueix que aquesta processó ja es feia a Santa Coloma des de feia temps en cas de necessitat i és bastant abans de l'arribada dels dominics a Sant Magí l'any 1603.

La tradició va continuar durant temps i temps i n'hi ha moltes altres de documentades: 1584, 1589, 1622, 1624, 1628, 1664, 1667, 1670, 1689, 1705, 1706, 1724, etc...

Si aquestes rogatives es repeteixen sistemàticament a Santa Coloma també es fan en tots els altres pobles fins a les primeries del segle passat i en alguns llocs fins als anys cinquanta.

Les sequeres, malgrat tot, persisteixen.

Tots els avenços tècnics que coneixem certament han influït en les conseqüències de la manca d'aigua. Els regadius que permeten els pantans han permès que zones tradicionalment depauperades esdevin-

guin comarques on els cultius agrícoles siguin la primera font de la seva riquesa. Els sistemes de reg, moltes vegades controlats informàticament, multipliquen l'eficiència de cada gota d'aigua.

Però les sequeres cícliques persisteixen, segurament amb una cadència més pausada que aquells anys en que les pregàries per la pluja es feien gairebé cada primavera. I l'agricultura, especialment la de secà, és el sector que més la sofreix.

Malgrat els avenços tècnics que tenim avui que ens fan semblar que hem trencat del tot amb les maneres de viure dels nostres avantpassats, la memòria de les generacions anteriors es va traspasant silenciosament als nostres dies, especialment en situacions de sequera extrema com l'actual.

La manera de pensar i també la manera de viure en els nostres pobles segarrencs són conseqüència directa de les penúries sofertes per generacions i generacions i molt especialment de l'escassetat d'aigua del nostre clima. I d'aquí en venen també bona part de les tradicions i devocions que de forma tan esplèndida es manifesten a l'entorn de Sant Magí de la Brufaganya.